

W całej twórczości Rousseau dominuje odczucie alienacyjnego charakteru stosunków, które wytworzyły się we współczesnej mu rzeczywistości. Jest to wątek przewodni, i z odczuciem tym związany jest akcentowany w całym jego dziele dystans wobec własnej epoki. Mamy tu do czynienia z jednym z naczelných tematów filozofowania autora *Rozprawy o nierówności*, wokół którego koncentruje się nie tylko diagnoza współczesności, ale charakterystyka społeczeństwa w ogóle⁶. W szczególności krytyka społeczeństwa jako takiego, przeciwstawianie go naturze, dokonywana jest ze względu na występujące w życiu społecznym procesy alienacji. W dalszych wywodach wypadnie nam jednak chwilowo abstrahować od owego przeciwieństwa natura – społec-

czeństwo; russowską krytykę społeczeństwa w ogóle omawiać będziemy w tym jej aspekcie, który dotyczy społeczeństwa współczesnego Janowi Jakubowi. Czujemy się uprawnieni do tego rodzaju abstrakcji. Niewątpliwie w przekonaniu Rousseau procesy alienacji, które uważa on za znamienne dla społeczeństwa w ogóle, występują w epoce mu współczesnej ze szczególnym nasileniem. Krytyka społeczeństwa jest nieomal zawsze u Rousseau przede wszystkim krytyką własnej epoki. Charakterystyczne dla Jana Jakuba przeciwstawienie człowieka społecznego człowiekowi natury może służyć jako punkt wyjścia w wyjaśnianiu jego diagnozy współczesności – ale i na odwrót, diagnoza współczesności wyjaśnia funkcję poznawczą i społeczną tego przeciwstawienia w doktrynie autora *Emila*. Chcielibyśmy przy tym przyjąć następujący tok analizy: na wstępie zarysować ogólną russowską charakterystykę społeczeństwa jako wyalienowanego, następnie bliżej omówić niektóre znamienne dla Rousseau wątki w analizie zjawisk alienacyjnych oraz ideały przeciwstawiane sytuacji alienacyjnej, wreszcie przejść do problemu miejsca tych koncepcji Rousseau wśród współczesnych mu doktryn oraz omówić splot warunków, które wpłynęły na szczególne uwrażliwienie autora *Wyznań* na ten typ problematyki.